

OSMANLI'DAN GERİYE KALANLAR: PRİZREN'DE OSMANLI ESERLERİ

NALAN KAZAZ*

Giriş

Prizren, Kosova'nın en önemli ve bölgedeki Türk topluluğunun en yoğun yaşadığı bir kenttir. Kentte Osmanlı döneminden kalma birçok eser bulunmaktadır. Hatta kente ilk defa gelen çoğu kişinin kendisini Anadolu'daki herhangi bir Türk kentinde hissettiği söylenebilir.

Prizren'deki tarihsel ve mimari olarak büyük değerlere sahip olan eserler bölgedeki Osmanlı mimarîsinin en önemli örnekleri olarak ifade edilebilir. İçlerinde yer alan süslemelerin muhteşem bir Türk sanatıyla neşredildiği görülmektedir. Bu eserlerde iç mekânını bütün incelikleriyle yansıtan dış görünüş üstün bir mimarî zekânın ürünüdür. Hatları, süslemeleri, renkli camları, taş ve ahşap işçiliğiyle Türk sanatının bu topraklarda en muhteşem örneklerini sergilemektedir. Osmanlıların bu topraklara gelmesiyle buralarda yeni sanat anlayışları kısa bir zaman içerisinde yaygınlaşmaya başlamıştır.

* Sakarya Üniversitesi Doktora Öğrencisi Prizren-Kosova.

XIV. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar süren zaman diliminde Osmanlı mimarisi Kosova'nın genel mimarisine ege-men olmuş, bu mimariye kendi mührünü vurmuştur.

Kosova'da XV. ve XVI. yüzyılda inşa edilen Osmanlı mimarî eserlerinin çoğunda bilhassa camilerde mimarlık, ressamlık ve estetik işlemleri Osmanlı Klâsik üslûbunun örneklerini yansıtmaktadır (İslam ansiklopedisi, 2007; 349-351). Kosova'da belirli bir tarih döneminde toplumsal, ekonomik ve sosyal-politik koşullar altında inşa edilen bu mimarî eserler kültürel ve maddî değerler içinde yer alırken onların incelenmesi ve araştırılması o zamanlarda olduğu gibi bugün de buralarda yaşamakta olan Türk halkının geçmişinin incelenmesi ve araştırılması yönünden özel bir önem taşımaktadır. Çünkü bu eserler var oldukça buralarda yüzyıllara uzanan Türk kimliğinin de yarınlara taşınacağı, Türk medeniyetinin bu topraklarda yaşayacağı söylenebilir.

Osmanlı'nın yaratmış olduğu medeniyette milliyet çoğunluk ve azınlık kavramları olmadığı için devletin karşısında herkes eşitti. Bu ilkeler sayesinde Osmanlılar 600 yıldan fazla ayakta kalmış muazzam bir mevkiye ulaşmıştır. Uzun yıllar Osmanlı idaresinde kalan Kosova, 1912-1913 Balkan Savaşı sırasında Sırp'ların eline geçti. Osmanlı askerleri 524 yıl kaldıkları Kosova'dan 1913 yılında çekilmiştir (Yalçın 2008; 19-136). Bugün Yaklaşık 40 bin Türk'ün yaşadığı Kosova'da, Prizren şehri ile Mamuşa beldesi, Türklerin yoğun olduğu yerlerdir. Osmanlı'dan kalan tarihi cami, han ve hamamlarının yanı sıra kendilerini "Evlad-ı Fatihan" olarak adlandıran Türklerle bu bölgeler, "Kosova'daki Anadolu" olma özelliği taşımaktadırlar. Türkler Osmanlı kültürüyle giyinmiş İslam medeniyetinin, Avrupa kıtasında, Balkan topraklarında nasıl yaşanabileceğini ispatlamışlardır. İşte bu araştırmada amaçlanan Osmanlı'nın bıraktığı ve bugün hala Prizren'de var olan medeniyeti vurgulayabilmektir. Yani çalışmanın temel sorusunun Prizren'deki Türk eserlerinin bugün ne konumda olduğu noktasında bir fikir edinebilmek olduğu söylenebilir. Çalışmanın tasarlanmasında Ahmet İgciler'in "Prizren'de Yok Olan Osmanlı İzleri" adlı kitabından esinlenildiği ve oradaki metottan hareket edildiği belirtilmelidir.

Prizren'deki Osmanlı Türk Eserleri

Diğer yerlerde olduğu gibi Prizren'de de Osmanlı-Türk medeniyeti eserlerini Dini Mimari ve Sivil Mimari ve Askeri Mimari olmak üzere üç ana başlık altında ele almak mümkündür.

(a) Dini Mimari

Osmanlı'nın Prizren'e getirdiği medeniyet eğitiminde, dilde, dinde, sanatta, Türk kültürünün halk arasında devam etmesini ve bu günlere dek sürmesi sağlamıştır. Kosova Meydan Savaşından (1389) sonra, Prizren Osmanlı yönetimi altına girmiştir. XIV. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar süren zaman diliminde Osmanlı mimarisi Kosova'nın genel mimarisine egemen olmuş, bu mimariye kendi mührünü vurmuştur. Bununla birlikte Prizren'de Osmanlı Türklerinin gelmeleri ve yerleşmeleriyle çok sayıda Osmanlı mimari eserleri inşa edilmiş ve insanlara hizmette bulunmuşlardır. Prizren'de Osmanlı döneminde inşa edilen eserlerin, bu zaman diliminde oynadıkları rolleri çok önemlidir. Bu eserler: camiler, hamamlar, medreseler, köprüler, hanlar, çeşmeler, tekkeler, türbeler, kervan saraylar, değirmenler, mahalle fırınları vb. dir. Prizren 1455 yılında Osmanlı orduları tarafından fethedildikten sonra mimari yönünden pek çok değişikliklere uğramıştır. Bu tarihten sonra Osmanlı-Türk eserleri kurulmuş, onlar Prizren'e değer katmışlardır. 1912 yılına kadar Prizren'de, özellikle cami inşaatına daha büyük önem verilmiştir. Araştırmacı Raif Vırmiça'ya göre Osmanlı döneminde yirmi dokuz camii inşa edilmiştir. Osmanlı döneminden sora ise sadece dört camii inşa edilmiştir (İgciler 2004; 15-16).

Bilinmektedir ki *"İslam ülkelerinde birinci derecede önemli devlet yapısı camidir. Hazreti Muhammed'in sağlığında Medine'de yapılan cami sonraki bütün camilerin ilk örneği olmuştur"* (Yetkin 1974; 18). Buna bağlı olarak Osmanlı'nın Balkan medeniyeti de camiler etrafında şekillenmiştir.

Camiler:

Namazgâh, Prizren'de ilk Osmanlı mimari eseridir. Halk tarafından "Kırık Camii" adıyla anılır ve 1455 yılında inşa edilmiştir. Prizren 21 Haziran 1455 tarihinde Fatih Sultan Mehmet Han orduları tarafından fethedilmiştir. Fetih sırasında yapılan savaş yerinde ilk namazın kılındığı yerde Namazgâh inşa edilmiştir. Bu cami yok olan Osmanlı eserleri arasına girse de 2001 yılının Haziran ayında Prizren'de görev yapan Kosova Türk Tabur Görev Kuvvet Komutanlığı tarafınca bulunan girişimle ve Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığının maddi katkılarıyla namazgâhın onarımı başlamıştır. 5 Nisan 2002 tarihinde resmi olarak halkın hizmetine sunulmuştur ve Prizren'e bu önemli değer tekrar kazandırılmıştır (Vırmiça 1996; 19).

Bundan başka: *Mustafa Paşa Camii, Yakup Bey Evrenoszade Camii (Arasta Camii), Budak Hoca Camii (Troşan), Beyzade Mehmet Bey Camii, Mahmut Paşa Camii (Kaleda) ve Fethiye Camii'* de başlıca eserler arasında gösterilebilir. Fethiye camiinin iki kitabesi mevcuttur¹ (Vırmiça 1999; 107). Kosova'da Osmanlı mimari eserleri kaynağımızda edindiğimiz bilgilere göre Prizren'de bu camilerden başka bu gün hala ayakta durmayı başarmış olan Osmanlı eserlerimiz de vardır. Bunlar: Emin Paşa Camii, Gazi Mehmet Paşa Camii, Suzi Çelebi Camii, Fethiye (Cuma-Atik)

Tekkeler tarih boyunca İslamiyet'in yayılmasında önemli rol oynamışlardır. Bunlar eğitim, kültür ve siyasi rolleri oynamış, aynı zamanda kervansaray görevini de yapmışlardır.

Camii, Hacı Kasım Camii, Hacı Ramadan Körağa Camii, İlyas Kuka Camii, Kâtip Sina (Levişa) Camii, Mahmut Paşa Camii, Maksut Paşa (Maraş) Camii, Müderris Ali Efendi Camii, Ali Hoca Camii, Saraç Hane Kukli Mehmet Bey Camii, Seydi Bey Camii, Sinan Paşa Camii², Tercüman İskender Bey (Dragoman) Camii, Terzi Mehmet (Memi) Camii, Eski Mir (Kamber) Ağa Camii, Hüseyin Ağa (Hüseyin Sipahi) Camisidir.³

Tekkeler:

Türkler Müslümanlığı kabul etikten bir süre sonra tasavvuf alanında da değişik akımların taşıyıcısı ve kurucusu olmuşlardır. Tarikat ve tasavvuf zenginliklerini Balkanlara da taşımışlardır. Tekkeler de Balkanlar da en önemli Osmanlı eserleri arasında yer alırlar.

“Bilindiği gibi tarikat adamlarının toplanıp tarikat gereklerini yaptıkları yere TEKKE adı verilmektedir. Türk edebiyatında Dergâh, Zaviye, Han kâh, Astan sözleri Tekke anlamında kullanılmaktadır” (İgciler 2004; 47).

Tekkeler; semahane, türbe, çilehane, hücre, kiler ve mutfak, kahve ocağından oluşmaktadır ve bazı tekkelerde bahçe bölümlerli de bulunmaktadır. Tekkeler tarih boyunca İslamiyet'in yayılmasında önemli rol oynamışlardır. Bunlar eğitim, kültür ve siyasi rolleri oynamış, aynı zamanda kervansaray görevini de yapmışlardır.

Özellikle Bektaşilik bu tekkelerde yüzyıllar boyunca yaşatılmıştır. Prizren de Bektaşılığın yaşatıldığı önemli merkezlerden bir tanesidir. Bektaşilik XIII. yüzyılda Hacı Bektaş Veli'nin kurduğu bir tarikattır. Bektaşilik tarikatının ayinlerini, usul ve yöntemlerini kuran, Hacı Bektaş Veli'nin müritlerinden Balım Sultan'dır. Hacı Bektaş Veli dinde, dilde ve sanatta çeşitli yenilikler yapmış, en güzel eserlerini temiz bir Türkçeyle yazıp, Türk dilini korumuştur.

Hacı Âdem Veçhi Baba Tekkesi Prizren'deki Bektaş Veli Tekkelerinden birisidir. Tekkeyi Yakovalı Hacı Âdem Veçhi Babanın kurduğu ifade edilir. Veçhi Baba XIX. yüzyılda en yüksek öğrenimli ve en saygılı şeyhlerden biridir. 1841 yılında Yakova'da doğdu. Âdem Baba'dan hizmet görüp on dokuz yaşına varınca bu tarikatın dervishi olarak ilan edilir. Âdem Baba Arnavutluğun Melçan tekkesine gidince Prizren'deki tekkeyi Âdem Veçhi Baba'ya bırakmıştır. Bu tekkenin inşa yılı 1885'tir. Adem Veçhi Baba, Aluş Baba'nın izni üzerine Mekke ve Medine'ye gider, hacı olur. Dönüşte Kerbela, Filistin ve İran'ı geçerek Hindistan'a kadar gider. Geri döndükten sonra Aluş Baba'nın onu Prizren'e yollamasıyla 1885 yılında Bektaşiliği yaymaya başlar. Siyasi etkinliklere de katılır. 1921 yılında Prizren'de İslam derneğini kurar. 1922

yılında dede unvanı kazanır ve 1927 yılında Allah'ın rahmetine kavuşur (İgciler 2004; 56-57).

Prizren'de bulunan diğer tekkeler arasında Şeyh Yusuf Tekkesi, *Acize Baba Tekkesi*'ni de saymak mümkündür Prizren'de bu tekkelerden başka bu gün hala ayakta durmayı başarmış olan Osmanlı eserleri arasında **Kurila (Şeyh Hasan Efendi) Kadir Tekkesi, Kutup Musa Tekkesi, Rifai (Hüseyn Efendi) Tekkesi, Şeyh Osman Halveti (Saraçhane) Tekkesi**⁴ de sayılabilir.

Mescitler:

Mescitler küçük mahalle camileridir. Mescitlerin plan ve iç düzeni, büyük camilerinkine benzemekle beraber üslup bakımından farklıdır. Hatta çoğu zaman minareleri balkon şeklinde ve ahşaptır.

Türbeler:

Türbe İslam dünyasında camiden sonra ilk görülen dini yapıtlardır. Türbeler çoğunlukla camilerin yanında ya da dini yapıların avlularında, mezarlıkların yanında, kimileri mezarlıkların ortasında, bazen de ovalarda ıssız yerlerde yapılmıştır. Prizren'de türbelerin sayısı oldukça çoktur. Onlardan; **Terzi Baba Türbesi, Karabaş Baba Türbesi, Kalender Baba Türbesi, Acize Baba Türbesi, Ömer Baba Türbesi, Kutup Baba Türbesi** başlıcalarıdır.

Burada kısaca **Veli Baba Türbesinden**⁵ bahsetmek gerekir. Bu türbe, Veli Şah Caminin içinde bulunmuş. Rivayete göre "*Zamanında Türkiye'den Prizren'e Veli Şah adında bir zat seyahat için gelmiş. Dini neşretmek için hayatı boyunca camide kalmış. Camide ölmüş ve orada gömülmüştür.*" (İgciler 2004;s.70). Camiyi büyütmek amacıyla 1992 yılında bu türbe ortadan kaldırılmıştır.

Mezarlar:

Dini mimarinin abideleri bölümünde mezarları da görmekteyiz. Osmanlıların Balkanlar'a gelmeleri ve yerleşmeleriyle ölen insanların gömülme merasimlerini gelenek ve göreneklerine göre yapmışlardır. Prizren'de Osmanlı mezarları iki şekilde görülmektedir: Birinci şekil mezar taşı sanduka şeklinde olan mezarlardır. İkinci şekil ise sadece yatay bir taşla örtülüp her iki ucunda dik taşları bulunan mezarlardır. Bu mezarların örneklerini Emin Paşa Camisinde ve Mehmet Paşa Camisinde görebiliriz. Erkeklerin mezar taşlarına kıyasen kadınların mezar taşları üstünde serpuş bulunmaz. Kadınların mezarları uzaktan anlaşılır çünkü çiçeklerle süslenmiştir. Bu mezar taşları oyma taş üslubuyla yapılmıştır. Karabaş Baba Türbesinin etrafında olan mezarlık eski Türk mezarlığıdır. Bu mezarlık daha birkaç yıl öncesine kadar bakımsız ve harabeydi. Kosova Türk Tabur Görev Kuvvet Komutanlığı tarafından korunmaya alınmıştır.⁶

(b) Sivil Mimari

Kuruluştan günümüze kadar Prizren birçok devirleri yaşamıştır. Bundan ötürü bu şehir, her taşının altında tarihleri saklayan bir yerdir. Bunu yapılan sayısız arkeoloji yazıları en iyi biçimde kanıtlamaktadır. Bu şehir ekonomi ve ticaret merkezi olarak ün kazanmıştır. Çünkü Osmanlılar döneminde Türklerin en önemli ve en büyük ticaret yollarından birisi Prizren'den geçerek Balkan yarım adasını kapsamış ve Adriyatik denizi sahil bölgelerini bağlamıştır. Sahil bölgelerine hayvan ve hayvan ürünleri götürülür, oralardan ise tuz, balık, balık yağı, sabun ve güney meyveleri gibi gerekli olan malzemeler alınmıştır.

Hanlar:

Büyük yollar üzerinde yapılmış alışveriş için gelen yolcuların ve onların kervanlarının dinlenmeleri, onların konaklamaları için kurulan misafirhanelerdir. Hanların büyük bir kısmı sancak beyleri, beyler, valiler, vezirler ve zengin tüccarlar tarafından yapılmıştır. Her hanın giriş kapısının yanında bir kahve ocağı, araba onarım işlerini yapan bir demirci, atları nallayan bir nalbant bulunmuş. Dipte kapının karşısında ahırlar, arabalıklar ve ticaret eşyası konulan odalar bulunmuş. Tarihi kaynaklar Prizren'de bazı hanların kentin girişinde bulduklarını gösterir. Prizren'de Osmanlı döneminde kurulmuş hanlar şunlardır: **Cimşit Hacı'nın Hanı, Vehbi Hacı'nın Hanı, Davut ve Mustafa Arap'ın Hanı, Hacı Musa'nın Hanı, Vehap Vranişte'nin Hanı, Osman Cerciz'in Hanı, Zeynel Hancı'nın Hanı vb.** Bu gün hâlâ var olan ama han olarak kullanılmayan bina **Cevdet Mulafazlı Hanıdır** (İğciler 2004; 80).

Kervansaraylar:

Kervanların gidişini sağlamak için yollar boyunca, askeri ve ticari kafilelere barınak hizmeti gören kervansaraylar yapılmıştır. Kervansaraylar aslında büyük hanlardır. Barış zamanında pazar yeri olarak iş gören kervansaraylar, savaş zamanında kışla olarak da kullanılmaktaydı. Prizren'de üç kervansarayın mevcut olduğu Kukli Bey'in 1538 yılında Adliyece tasdik edilen vakıfnamesinden öğreniyoruz.

Menziller:

Eski Prizren ve diğer yerlerde posta hizmetlerinin yapılması için Menzil ya da Menzilhaneler bulunur. Menzilhanelerde posta malzemelerini taşıyan atlar belirli bir yolculuk yaptıktan sonra değiştirilir, tatarlar (postacılar) dinlenirdi. İlk menzilhane yapıyan IV Sultan Murat (1623-1640) tır.

Binek Taşı

Prizren halkı hayvancılıkla uğraştığı için önceleri Prizren'de hayvanlara binmek için birçok yerde binek taşlarına da rastlanır. Binek taşı at ve benzeri hayvanlar veya at arabalarına binmek üzere üstüne çıkılan yüksek bir taşıdır. Bu taşlar han ve kervansaraylardan başka bazı evlerde de bulunmuş. Bu gün hala Prizren sokaklarını dolaşırken binek taşlarına rastlayabiliriz.

İmaretler:

İmaretler yoksulara ve medrese öğrencilerine bedava yiyecek dağıtılan halk mutfaklarıdır. Bu imaretler, kent yoksularına, medrese öğrenci ve hocalarına, kimi vakıf memurlarına ve yoksul yolculara bedava yiyecek dağıtırdı. Bu mutfaklardan birinin Prizren'de Mustafa Paşa tarafından kurulduğunu belgeler kanıtlamaktadır (İgciler 2004; 86).

Çeşmeler:

Enbiya suresi 30. ayette bütün canlıların sudan yaratılmış olduğu belirtilirken Hac suresi beşinci ayette şöyle ifade edilir: "Yeryüzünü görürsünüz ki kupkuru. Fakat biz ona su indirdiğimiz zaman harekete geçer, kabarıp ve her bitkiden çift çift yetiştiririz."

Selçuklu ve Osmanlı medeniyetlerini tam anlamıyla birer "su medeniyeti" olarak nitelendirebiliriz. Tarihte hiçbir medeniyet çizgisinde suya Türklerdeki kadar ehemmiyet izafe edilmemiştir. Prizren şehri daha önce de bahsettiğimiz gibi sularla çok zengin olan bir şehirdir. Doğal olarak Osmanlıların gelişinden çeşmelerin yapılması için de, şartlar uygun olduğu için bu gün Prizren'de birçok Osmanlı çeşmesine rastlayabiliriz. Bu şehirde su Ak dereden, Svilen Dağı, Kalealtı, Hisar Boğazı kaynaklarından sağlanır. XIX. yüzyılda yazılan Prizren Salnamesi'ne göre, Prizren'de 150-196 mahalle çeşmesinin var olduğu anlaşılmaktadır. Birçok çeşme hayır sahibi kimseler tarafından yapılır, üstünde de yaptıranın ismi yazılırdı. Bu çeşmelerden bu gün Kör Ağa Mahallesiindeki Perollar ailesi evinde Feyzullah Sipahi Efendi Çeşmesi adıyla bilinen 1846 yılında bu şahıs tarafından yapılmış ve hala ayakta durmayı başarmış eserdir. Bundan başka: *Suzi Çelebi Çeşmesi, Esma Hanım Çeşmesi, Paşa Çeşmesi, Toçila Çeşmesi, Evrenos Bey Çeşmesi, Mercan Mahallesi Çeşmesidir.*

Kuru Çeşme Muhteşem Osmanlı eseri olan bu çeşme, Osmanlıların 1912 yılında bu çeşmeyi yaptırdıklarını gösteriyor. Kuru Çeşme Osmanlıların Prizren'de inşa ettikleri belki de son mimari eser olabilir (İgciler 2004; 109). Prizren'de halkın İslamlık ve Türklük medeniyetini yaşama tarzını çeşmelerin fazla olmasından anlıyoruz. Bu medeniyette, temizliğe verilen önem ve suya verilen değer göze çarpmaktadır.⁷

Dereleler:

Şehrin etrafındaki birbirine zincirleme bağlı olan dağlardan sızan sular Prizren ve yöresini sularla beslerler. Dağlardan sızan sular dereyi oluşturur. Onlar, büyük yağmur yağışlarında coşarak Prizren'in Ak Deresine dökülürler. Bundan 30-40 yıl

Prizren'de halkın İslamlık ve Türklük medeniyetini yaşama tarzını çeşmelerin fazla olmasından anlıyoruz. Bu medeniyette, temizliğe verilen önem ve suya verilen değer göze çarpmaktadır.

öncesine kadar Ak Dere'den birkaç dere ayrılmış. Bu derelerin görevleri ovaları sulamak, değirmen çarklarını döndürmek, yapağı açma makinelerini çalıştırmak ve tabakhane kuyu tokmaklarını kaldırıp indirmektir. Prizren halkının bu derelerden çok faydalandığı bilinir. Dere suyu ev işlerinin yapılmasını sağlardı. Bahçeler sulanır, evler temizlenir. Hemen hemen bütün evlerde ak ak dediğimiz derecikler geçmekteymiş. Bu ak ak derecikler günümüzde akmazsa bile bugün hala bazı evlerde izleri bulunmaktadır. Bu dereler şunlardır: **Suzi Deresi, Kasım Bey Deresi, Kukli Bey Deresi, Maraş Deresi, Beyzade Deresi'dir**. Bu dereler genelde yapanların isimlerini almış (İgciler 2004;110-121).

Maraş Havuzu Maraş semti Osmanlı döneminden kalma, zengin mimari eserleriyle tanınmış muhteşem bir yerdir. Derenin şehre giriş yaptığı yerde, Maksut Paşa Caminin karşısında yüzyıllardan beri ayakta durmayı başarmış ve dalları Ak Dere'ye kadar uzanan koca çınar ağacının dibinde eski bir havuz bulunmaktadır. Halk bu havuza Maraş havuzu denmektedir. Bu havuzun suyu 1995 yılına kadar vardı. Bu yıl devlet tarafından yapılan çalışmalar sonucu kesilmiştir. 2004 yılında yine belediye tarafında suyla dolduruldu ve bugün akmaktadır (İgciler 2004; 124-125).

Hamamlar:

Osmanlıların Balkanlara gelmeleri ve yerleşmeleriyle birlikte cami kadar önemli olan mimari eseri sayılan hamamları da inşa etmeyi ihmal etmemişlerdir. Hamamlar genellikle Külah, Soğukluk, Ilıklık, Sıcaklık bölümlerinden oluşan mimari yapılardır. Bu hamamlar haftanın belirli günlerinde bayanlara, belirli günlerinde erkeklere hizmet edermiş.

"Tarihi kaynaklardan edinilmiş bilgilere göre Osmanlı döneminde Üsküp'te "Gazi Davut Paşa Hamamı", Saray Bosna'da "Gazi Hüseyin Bey Hamamı", bir de Prizren'de "Gazi Mehmet Paşa Hamamı" Balkanların en önemli hamamlarındandır." (İgciler 2004; 125).

Bunlar bugün hamam görevlerini yapmasalar bile hâlâ var olan Osmanlı eserleridir. Prizren'de bulunan hamamlar şunlardır: **Gazi Mehmet Paşa Hamamı** Prizren'in merkezinde, Arasta Camii, Emin Paşa Camii ve Kukli Bey Camii üçgeni oluşturduğu arazide yer almaktadır. Bu hamamın inşa edildiği tarih 1565 yılına dayanır. Hamam yüzlerce yıl halkın hizmetinde bulunmuş bugün ise müze olarak kullanılmaktadır. Bazen de resim galerisi olarak kullanılmaktadır. Prizren'de ikinci hamam olarak bilinen hamam, Şemseddin Ahmet Bey Hamamı'dır. Bu hamam 1455 yılında inşa edilmiştir (İgciler 2004; 127). Osmanlı döneminde hizmet veren bu hamam bugün arkeoloji binası olarak kullanılmaktadır. Bu hamam uzun zamandır Etnografi Müzesi olarak turistlere açıktır. Prizren'de üçüncü yapıt olarak bilinen hamam "**Yeni Hamam**" adını almış hamamdır. Bu bina eski Osmanlı eserlerine benzemeyen bir üslupta yapılmıştır. Bina Mahmut Paşa Caminin temelleri üzerinde yapılmış ve 1967 yılına kadar çalışmıştır.

Eski Evler:

Prizren şehri camileri, bahçeleri, dükkânları, hamamları, tekkeleri ve köprüleri ile tam bir Anadolu şehrini andırır. Osmanlı ordularının buralara gelmeleriyle beraberinde halkın yaşam tarzı gibi, konaklama koşulları da değişmiştir. Prizren'deki eski Türk evleri, genellikle bir ya da iki katlıdır. Birinci katın taştan yapılmış duvarları üstünde dışarıya doğru çıkıntılı ikinci katı başlar. Hemen her evin zemin katının duvarı içinde yerleştirilmiş tuğladan yapılmış bir ocağı vardır. Fakat evlerin çoğunda tuğla yerine kerpiç kullanıldığı görülmektedir. Ocaklar bazen sokağa

Prizren şehri
camileri,
bahçeleri,
dükkânları,
hamamları,
tekkeleri ve
köprüleri ile
tam bir Anadolu
şehrini andırır.

doğru çıkıntı yapar. Ocakların çok karakteristik şekilleri vardır. Bunlar kiremitle örtülüdür. Dumanların çıktığı boşluklar dikdörtgen şeklindedir.⁸ Prizren'de kendi özelliğini korumuş birkaç eski ev şunlardır: **Süleyman ve Şükrü Ağa Evi** Bajdarana Mahallesi'nde 1891 yılında adını alan şahıslar tarafından yapılmıştır. **Hacı Şemsettin Efendi Evi** 1834 yılında Hacı Şemsettin tarafından yapılan bir evdir. Halk bu eve Mısırlıların Evi de der çünkü Şemsettin Efendi Mısır'dan gelen biridir. İsmet Sokol'un Evi şehrin göbeğinde olan Saraçhane Mahallesi'nde 160 yıl önce inşa edilen eski Türk evi merhum İsmet Bey tarafından yapılmıştır. Bu ev bugün devletin himayesi altına alınmıştır. Bu evlerden başka: *Gazi Mehmet Paşa Müderris Evi, Kutup Musa Haremlik Binası, Rüştüye Binası, Âdem Ağa Jön Konağı, Fikret Mustafa Konağı, Musa Şehzade Konağı, Şahip Paşa Konağı vb. mimari eserleri bulunmaktadır* (İbrahimgil Konuk 2006; 889-903).

Mahalle Fırınları:

Eski mahalle fırınları insanlara büyük katkıda bulunmuşlardır. Bugün ise Prizren'de eski fırınlardan pek iz kalmamıştır. Osmanlı döneminde inşa edilmiş ve kamu hizmetinde bulunmuş eski mahalle fırınları ekme, börek ve gereken her şeyi pişirirlermiş. İgciler oradaki hilalin ve Türklüğün medeniyetini şu şekilde açıklar:

"Rahmetli annem yoğurduğu ister 'tane' ekmeklerinin, isterse tepsi ekmeklerinin ortasına üç defa çorba kaşığının yarısını batırdıktan sonra ortaya üç yarı ay (hilal) işareti belirirdi. Mahalle fırınında herkes bu işareti bilirdi. Zaten her evin kendine göre işareti vardı." (İgciler 2004; 144).

Mahalle fırınları, ortada ocağı- fırını, bunun önünde ve arkasında bölümleri olan basit yapılardan oluşurdu.⁹ Bugün bu fırınların ancak iki veya üç tanesine rastlarız.

Medreseler:

Atalarımızın yüzyıllar önce bu topraklarda yaşamaya ve çeşitli ulusal ve dini mensubiyeti olan insanlara bilimi, kültürü, sanatı ve refahı getiren kitaplarıyla da gelmişlerdir. Prizren'de Medreseler ister Osmanlı devleti döneminden, isterse 1945 yılına kadar bu topraklarda eğitim alanında büyük rol oynamışlardır. Bu okullar, devlet himayesi altından uzak, bağımsız ya da özel eğitim kurumları idiler. Bunlar vakıflara ve zengin kimselere bağlı olarak, onların parasal yardımlarıyla çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Medreseler, dini bilimi, Arapça ve Farsça öğretilen okullardı. 1912 yılından sonra Osmanlı Devletinin Balkanlardan çekilmesine rağmen Müslüman çocukları dört yıllık mektepte ve medreselerde eğitim ve öğrenim görmeye uzun bir zaman kadar devam etmişlerdir. Prizren'de şu medreseler bulunuyormuş: *Mahmut Paşa Medresesi, Yavuz Mehmet Efendi Medresesi, Mehmet Paşa Medresesidir*. Bugün binası mevcut olan bu medrese aynı adı taşıyan caminin avlusunda 1553 yılında inşa edilmiştir. Medrese uzun yıllar çalışmış sayısız kadroların mezun olmalarını sağlamıştır. Medresenin 200 adet el yazması eseri içeren kütüphanesi bulunmaktadır. Bu gün Mehmet Paşa Medresesi müze olarak kullanılmaktadır ve devletin himayesi altına alınmıştır.

Rüştiye -Osmanlı döneminde Prizren'de eğitim ve öğretimin gelişmesi iki döneme dayanmaktadır. Birinci dönem XIV. yüzyıla kadar sürmüştür. Bu eğitim ve öğretimin dini ve pedagoji özellikleri vardır. İkinci dönemde ise Avrupa uygarlığının etkisi altına giren Prizren okullarında değişimler (reformlar) olmuştur. Okullardaki dini dersleri hocalar verirdi ama değişimler yapılmaya başlanca hocalardan başka maşla çalışan muallimler de görevlendirilmiştir. Mekteplerde din derslerinden başka matematik, tarih, coğrafya, doğa bilimleri, fizik ve kimya dersleri de yapılırdı. Eğitimdeki değişimler yalnız ilkokullarda kalmamış bu ortaokullara da yansımıştır. Belgelerden medreselerden başka devlet tarafından ortaokulların açıldığını öğrenmekteyiz (İgciler 2004; 155). Bu okullar Prizren yöresi için büyük değer kazanmıştır. Bu binanın yeri Suzi Cami'den biraz uzaktadır, bugün bu bina harabeye dönmüş, kimsesiz ve bakımsız bir haldedir.

Kütüphaneler:

Yukarda gördüğümüz gibi medrese, mektep, cami yanı sıra tekkelerde kitap ve benzeri gereçlerin toplandığı, saklandığı ve özellikle yararlanmaya sunulduğu ya da ödünç verildiği kitaplık yerleri, kütüphaneler bulunurdu. Prizren'de mevcut olan kütüphaneler şunlardır: *Mehmet Paşa Kütüphanesi, Emin Paşa Kütüphanesi, Suzi Çelebi Kütüphanesi*, Prizren'de ilk oryantal kütüphanenin 1513 yılında Suzi Çelebi¹⁰ Camisinde kurulmuştur. Buradaki kitaplar ünlü Arap, İran yazar ve şairlerindir. Suzi Çelebi'nin kendi parasıyla yaptırdığı kütüphanesi bu gün mevcut değildir. Onun bu gün bile halka hizmet eden cami avlusunda türbesi ve mektep binası ayakta durmayı başarmıştır.

Çarşılar:

Osmanlı Türk mimari eserleri arasında Prizren'de eski çarşıların sayısı çokmuş. Bir zamanlar Prizren'de Kuyumcular, Tüfekçiler, Bıçakçılar, Boyacılar, Kazancılar çarşıları gibi birçok çarşı bulunmaktaymış. Bu gün bile Prizren'de birçok ailelerin soyadları, zanaat ve ticaret işlerine göre hâlâ mevcuttur. Örneğin: Tüfekçi, Bıçakçı, Boyacı, Sabuncu, Kazaz, Nalıncı v.b (İgçiler 2004; 162). Prizren'de bir zamanlar Kapalı Çarşı bulunmaktaymış.¹¹ Bu çarşı Prizren'in en eski Osmanlı mimari eserlerinden sayılmış. Çarşı 1853 yılında büyük bir yangına uğramış ve 1913 yılında çıkan ikinci bir yangında bir daha onarılmamış ve ortadan yok olmuştur.

Şadırvan Çarşısı, Eski Külhan Pazarı, Papaz Çarşısı Prizren de günümüze kadar yalnızca adını korumayı başaran Papaz Çarşısıdır. Bu çarşı, Hristiyanların Aja Corce Kilisesi ile Katoliklerin Jupa Maria Kilisesi arasındaki alanda bulunmuş. Bu çarşının bu adı alışının nedeni, sözünü ettiğimiz kiliselerin ve onların yanlarında mum satılan dükkânların var oluşundan ileri gelmektedir.

Duhuliyeler:

Duhuliyeye girmelik ya da girimlik anlama gelen bir sözdür. Yabancıların girdikleri şehre duhuliyeye parası ödemeleri için bu binalar kurulmuştur. Prizren'de duhuliyelerin yerleri, Prizren-Yakova ana yolunun başlangıcında, Prizren Priştina ana yolunun başlangıcında ve Tuzsuz semtinin dibinde bulunmaktaymış.

Değirmenler:

Prizren'in coğrafi yapısı, konumu ve iklimi her zaman su ile zengin olan bir yerleşim yeri olmasını sağlamıştır. Balkanların en güzel yerleşim yerlerinden olan Prizren'de de değirmen örneklerine rastlanmaktadır. Bu değirmenlerin çoğu, zamanın değişen şartları sonucu yıkılıp yok olmuştur. Buğday, mısır ve arpa gibi tahıl ürünlerinin öğütüldüğü değirmenlerin kimisi Ak Dere, kimisi ise ondan birer kol olarak ayrılan dereler üzerinde kurulmuştur. Zamanında çalışan bu değirmenlerin çoğu 1,2 veya 3 kişinin ortak malıymış. Bu ortaklık değirmen taşlarına göre oluyormuş.

Recep Hapçı Değirmeni Maraş-Brezoviça yolu istikametinde rastlanılan ilk köprü karşısında bu değirmen bulunurdu. Osmanlı döneminin ilk yıllarında kurulduğuna dair bilgiler vardır. Bu gün harabe bakımsız bir haldedir.

Musa Efendi Değirmeni, Hızır İskender (Şotman) Değirmeni, Ali Efendi Değirmeni, İsmail Efendi Değirmeni, Ethem Ağa Rogova Değirmeni, Arasta Çarşısı Değirmeni, Şaban Ağa Saraçoğlu Değirmeni, Bekir Ağa Değirmeni, Hasan Bey Değirmeni, Aşağı Tabakhane Değirmeni, Ramiz Bale Değirmeni, Muhacir Mahalle Değirmenidir.

Tabakhane Değirmeni Suzi Çelebi Camisine giden ara yolun sonunda çok eski, inşa tarihi bilinmeyen, Osmanlılardan kalma, damının yarısı kiremitler, diğer yarısı da teneke ve ya kaya parçalarıyla örtülmüş zemin katlı bir binadır. Damı

un tabakasına bürünmüş olması ve kulağa çark seslerinin gelişi burada değirmen olduğunu gösterir. Değirmen bu hâliyle yıllarca çalışmaktadır. Suzi Deresinden gelen su, iki demir çarkı döndürmektedir. Bu gün Prizren’de ayakta durmaya başaran son değirmendir.

İslahane:

Osmanlı döneminde Prizren halkının sağlık açısından korunmasına büyük önem verildiğini çeşitli belgeler göstermektedir. Prizren’in önde gelen adamları, Sancak beyleri halkın tedavisi için dış ülkelerden hekimler getirtirilmiş. İgciler’in araştırmasından şunları öğreniyoruz¹². İgciler XIV. yüzyılın başlangıcında ilk hastanenin kurulduğuna dair verilere rastlamıştır. Bu gün Prizren halkında İslahane adını taşıdığı mahallede askeri hastane daha eskiden kurulmuştur. O dönemde bu hastanede 100’den fazla yatak bulunuyormuş. Kısa bir zaman içinde şöhret kazanan İslahane Hastanesi Prizren’in civar köylerindeki hastaları da tedavi ediyormuş. Osmanlı döneminde bu hastane büyük rol oynamıştır. Osmanlı ordularının bu topraklardan çekilmesiyle bu hastane ortadan kaldırılmıştır. Bina bu gün mevcut olmasına rağmen özel firma sahiplerine verilmiştir. Bundan başka Prizren’de Osmanlı eserleri olarak bilinen hükümet binaları da mevcuttur. Bu yapılar: **Elektrik Trafosu, Erkek İslahhanesi, Eski Belediye Binası, Hükûmet Konağı, Telgrafhanesi ve Saat Kulesidir.**¹³

(c) Askeri Mimari

Prizren Osmanlı döneminde Balkan yarımadasının diğer bölgeleri fethedildikten sonra ekonomi, kültür, eğitim ve yönetim, siyasi merkezi olmuştur.

Kaleler:

İnsanoğlunun yaşamı boyunca dünyanın birçok ülkesinde kaleler kurulmuş ve onlar devletin en büyük askeri stratejik yerlerini oluşturmuştur. Kaleler düşmandan korunmak için en güvenilir yerleri oluşturmaktadır.

Prizren Kalesi Prizren’i ele geçiren Osmanlılar, diğer bölgelerdeki gibi, bu şehrin de savunma ve korunmasını ön plana almışlardır. O dönemde Prizren ‘in savunma rolünü, şehrin kalesi oynamıştır. Prizren Kalesi Bizanslılardan kalma bir askeri mimari eserdir. Türkler bu topraklara yerleşince bu kaleye ek binalar inşa etmişlerdir. Kale yüksek tepeden Prizren’e adeta bir kartal gibi bakmaktadır. 1912 yılından sonra Osmanlı ordularının Balkanlardan çekilmesiyle, ilk önce kaledeki cami, ondan sonra saat kulesi yıkılarak ortadan kaldırılmıştır. Bugün kalede bir Osmanlı topu bulunmaktadır. Daha önceki yıllarda Ramazan günlerinde iftar vakti bu top patlatılıp Prizren ve civar köylere iftar vakti bildirilmiş. Bugün ise bu topun sesi duyulmaz olmuştur. Ama bugün yok olan eserler arasına giren kalenin onarımı yapılmaktadır.

Eski Türk Kışlası

Prizren'de Eski Türk Kışlasının mevcut olduğu yer, "Famipa ve Printeks" fabrikaları civarında olduğu bilinmektedir.1999 yılında Kosova'da meydana gelen savaşta Nato'nun Barış Askeri Gücü büyük rol oynamıştır. 19 ülkeden Barış Gücü askeri birliklerinin gönderilmesiyle Kosova'daki savaş sona erdi. Nato'nun bünyesinde görev alan Türkiye Cumhuriyeti Kosova Türk Tabur Görev Kuvveti, ilk önce Dragaşa'ya ondan sonra Prizren'e geldi. Prizren'e gelen Türk Tabur Görev Kuvvet'in konuşlandığı yer, bir zamanlar mevcut olan Eski Türk Kışlasının bulunduğu yerdir. 88 yıl sonra Türk askerleri yine eski kışlalarına kavuşmuş oldular. Bu kışlaya Sultan Murat Kışlası adı verilmiştir. Bugün Tabur Görev Kuvvet Komutanlığı ile birlikte bütün askerler, ecdadımızdan kalan yadigâr yerde görev yapmaktadırlar (İgciler 2004; 196-203).

Sonuç

Türkler Osmanlı kültürüyle giyinmiş İslam medeniyetinin, Avrupa kıtasında, Balkan topraklarında, nasıl yaşanabileceğini ispatlamışlardır. 525 yıl boyunca Osmanlı toprağı olmuş Prizren şehrinde gezerken, insan adeta geçmişe gitmektedir.

1389'daki Kosova Savaşı'nı, Murat Hüdavendigâr'ın buradaki şahadetini, Balkanların fethini, Arnavutların, Boşnakların öbek öbek Islama geçişlerini, Türkçe bilmemenin ayıp sayıldığı yılları, zarif bir mimariyle kurulan Türk çarşıları oldukça etkileyicidir. Prizren'de Osmanlıların bıraktığı Osmanlı mektep ve medreseleri, kimsenin inancına, diline, kültürüne baskı yapmayan Osmanlı yönetim anlayışı, nehir veya dere kenarlarına kurulan düzenli ve planlı mimari eserler sanat ve mimaride doruğa ulaşan zarafet gözler önüne serilidir. Kısacası Balkanlara mührünü vuran Osmanlı Türk Medeniyeti bu kentte canlanır. 1912 yılında Osmanlı Devleti Balkanlardan çekilmek zorunda kaldı ama Prizren hâlâ her şeyiyle bir Türk şehridir. Camileri, tekkeleri, hamamları, köprüleri, her şeyden önemlisi dilini, dinini, kültürünü yaşatan halk Prizren'i çok özel bir şehir yapmaktadır. Prizren'deki Türk izlerini hayatın her alanında görmek mümkündür. Prizren'de bugün her şeye rağmen Türk dili, Türk tarihi, Türk kültürü yaşanıyorsa, bunu Osmanlılara borçluyuz. Prizren Türkleri en zor zamanlarda bile ana dillerini korumuşlar, geleneklerini, kültürlerini yaşatmışlardır. Buradaki Türkler yüzyıllardır şehir kültürünün temsilcisidir ve

1912 yılında
Osmanlı Devleti
Balkanlardan
çekilmek zorunda
kaldı ama
Prizren hâlâ her
şeyiyle bir Türk
şehridir. Camileri,
tekkeleri,
hamamları,
köprüleri, her
şeyden önemlisi
dilini, dinini,
kültürünü
yaşatan halk
Prizren'i çok
özel bir şehir
yapmaktadır.

entelektüel seviyelerini yüksek tutmak için ellerinden geleni yapmışlardır. Altı asır boyunca bütün dünyaya her şeyiyle mükemmel bir medeniyet numunesi gösteren Osmanlının Türk-İslam Medeniyetinin Prizren’de nasıl yaşandığını Cemalettin Taşkiran kitabında şu şekilde özetlemiştir:

“Prizren şehri bugünkü 250.000 nüfusuyla Kosova’nın en önemli il ve kültür merkezlerinden biri. Priştine yönünden Prizren’e girerken, çok sayıda cami ve onların minareleri, iki katlı bahçeli evleri, kaldırımlı dar sokakları, eski dükkanları, hamamları, taş çeşmeleri, köprüleri ve eski kalesi göze çarpıyor. Prizren çok gelişmiş bir Anadolu şehrini andırmakta. Ecdadımızın emaneti olan dini, sosyal ve kültürel eserlerin çoğunun bulunduğu Balkan ve Rumeli kentlerinin başında Prizren geliyor. Prizren’de günlük hayatın adeta bir parçası olan bu eserler, kent her köşesine Türk damgasını vurmuş. Prizren’deki nüfus oranı ile dil kullanım oranları aynı değil. Şehrin merkezinde Türkçe dili, Türkler dışında Arnavut, Goralı, Rom vb halk için iletişim dili hüviyetindedir.” (Taşkiran 2009; 61-62).

Çalışmayla Osmanlı eserlerinden hareketle Osmanlı Türk medeniyetinin uzun yıllar geçmesine rağmen yok olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, Türklerin her ne kadar azınlık sayılsalar bile, kendi dillerine, dinlerine, gelenek ve göreneklerine, kısacası medeniyetine sahip çıkan bir ulus olduklarının göstergesi olarak da ifade edilebilir.

1 Fethiye-Cuma Caminin I. Kitabesi

Budur “Fethiye” derler, cami “Atik”

İbadet ehline olmuş bu layık

Buni kurmuş kadimi ehll-i küfar

Elinden harb ile almış bu Hünkar

Bi-hamdıllah ki “Fatih” buni almış

Bu cami içi İslam ile dolmuş

Fethiye-Cuma Caminin II. Kitabesi

- 1.a) Cenab-ı hazret-i Sultan Mecit Han’ın zamanında
 - b) Nice asar-ı hayr ile ihya olur her günde mülkinde
 - c) Hususenşehir-i Pürzen’defethiden kalma bir ba’bed
 - d) Mürür-i dehr ile olmuşken enkazı perakende
- 2.a) Hulusi Paşa razı ile vezir ve dahi defterdar
 - b) Ehaliitifikayıle anı elyledizibende
 - c) İki yüz kırkdavaz’etmiş eski nasaara
 - d) Sekiz yüz on üçünde oldümü’mininferhunde
- 3.a) Rikab-ı şah ser bu abından sah kim Feyzi Ağa
 - b) Olup ta’mirinebais nezaret kıldı her günde

- c) Mu'ammerkuşusileşevkile Tahir dedi tar
- d) İlahı ta kıyamet ta ola islamda zinde.
- 2 Beylerbeyi ve ikinci vezir olan Sinan Paşa'nın 1615 yılında yaptırdığı Sinan Paşa Camii, Prizren'in sembol eserlerinden biri. İstanbul merkezli klasik dönem Osmanlı mimari sanatsal anlayışının Balkanlar'daki temsili olan tarihî cami; ince, yüksek minaresi ve kurşun kaplamalı kubbesiyle şehre tepeden bakıyor. 1968 yılında Osmanlı El Yazmaları Müzesi'ne dönüştürülünce, uzun yıllar ibadete kapalı kalan cami restorasyon un ardından müminleri ağırlamaya devam edecek.
- 3 Bu camilerin resimlerini ve bunlara ait bilgilerini daha ayrıntılı bir şekilde, Mehmet Z. İbrahimgil – Neval Konuk, "Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri" II cilt Ansiklopedisinde, s. 575-756 görebilirsiniz.
- 4 Bu tekkelerin resimlerini ve bunlara ait bilgileri daha ayrıntılı bir şekilde, Mehmet Z. İbrahimgil – Neval Konuk, "Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri" II cilt Ansiklopedisinde, s. 789-813 bulabilirsiniz.
- 5 Türbeler hakkında daha fazla bilgi edinmek isterseniz Raif Virmiča'nın "Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri 1" adlı kitabında bulabilirsiniz.
- 6 "Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri II", Osmanlı mezarlığının önceki ve bugünkü görüntülerini görebilirsiniz, s. 758-775. Bundan başka Emin Paşa, Abbas Ağa, Hacı Mehmet Nurullah, Ömer Sabri Paşa, Mazline Hanım, Ömer Ağa mezarlarını ve Suzi Çelebinin mezarının baş tacını görebilirsiniz.
- 7 Bu çeşmelerin resimlerini ve bunlara ait bilgileri daha ayrıntılı bir şekilde, Mehmet Z. İbrahimgil – Neval Konuk, "Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri" II cilt Ansiklopedisinde, s. 857-880 bulabilirsiniz. Bundan başka; Şeyh Osman Halveti Tekkesi Çeşmesi, Belediye Tabakhane Çeşmesi, Taş Çeşmesi, Binbaşı Çeşmesi, Feyzullah Sipahi Çeşmesi, Sinan Paşa Çeşmesi, Şadırvan Çeşmesi.
- 8 Evlerin iç özellikleri hakkında daha fazla bilgi edinmek isterseniz "Yok Olan Osmanlı İzleri" kitabında 129 -140 sayfaları arasında görebilirsiniz.
- 9 Fırınlı basit yapılardan oluşmaktadır. Ekmeklerin pişirildiği fırının altı, ateşe dayanıklı katı maddeyle döşenirdi. Üstü ise yine ateşe dayanıklı tuğlalarla örtülmüş, yarım kubbeli bir mekândı. Üstünde bir yerden baca çıkar, önünde aşağı yukarı 60x80 cm genişliğinde sürgülü demir kapakla kapanan ağız bulunurdu. Fırının ön tarafında, yerden bir metre kadar yükseklikte, fırının tabanı ile aynı yükseklikte tahtalık denilen ahşap, altı boş seki bulunurdu.
- 10 Suzi Çelebi Prizrenli bir şairdir. Onun eğitim alanında yazdığı ilk yazılı belgesi "Vakıfnamesi"dir. 1513 yılında bu vakıfname yazılmıştır. Yazdığı Gazavatname de Ali Bey Mihaloğlunun aşkı ve yaşantısını anlatmaktadır. Suzi Çelebi, Rumeli'nin fethine katılan kişidir ve bu fetihler sırasında Prizren ve Rumeli için çok sayıda kültür ve tarihi belgeler bırakmıştır. Asıl adı "Mevlana Muhammed Efendi İbnMahmudİbnAbdullah'dır.
- 11 "Kapalı Çarşı" Yeni Körü adıyla anılan Arasta kapalı köprüsünden başlayarak Gazi Mehmet Paşa Hamamına kadar uzanan 210 metre uzunlukta ve 70 metre genişlikte olan bir arazide bulunurdu. Burası, bilim adamlarının yaptıkları araştırmalara göre 150 m2 alanı kapsamaktaymış.
- 12 İğciler "1885 yılına ait bilgi kaynağına rastlamıştır. Onlar bu yıldan itibaren İstanbul Tıp Fakültesinden askeri doktorlar Prizren'e gelmeye başladığını gösteriyorlar. Resmi belgeler Prizren'e gelen en tanınmış hekim doktorların şunlar gösteriliyor: Kıdemli Topçu Yüzbaşı Mehmet Efendi, Binbaşı Hilmi Bey, Kıdemli Yüzbaşı Hasan Bey, Bekir Efendi, Mehmet Hüseyin ve Abdül Bakî'dir."
- 13 Bu hükümet binalarının resimlerini ve bunlara ait bilgileri daha ayrıntılı bir şekilde, Mehmet Z. İbrahimgil – Neval Konuk, "Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri" II cilt Ansiklopedisinde bulabilirsiniz.

Kaynaklar

- ÇELİK, Dilek Y. (2008), "Kosova'da Çağdaş Türk Edebiyatı", Prizren: Bafgrafik Basımevi, s. 19-136,
- İBRAHİMĞİL, Mehmet Z. ve Neval KONUK (2006), "Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri II Cilt", Ankara: Sarı yıldız Basımevi, s. 575-901,
- İGCİLER, Ahmet (2003), "Prizren'de Yok Olan Osmanlı Eserleri", Bay Dergisi, Prizren Yıl 10, Sayı 83, s. 4-14.
- İGCİLER, Ahmet (2002), "Prizren'de Yok Olan Osmanlı Eserleri", Medeniyet "Araştırma Bilim Dergisi", Prizren: Agon Graf Basımevi, Sayı 1, s. 95-114
- İGCİLER, Ahmet (2004), "Prizren'de Yok Olan Osmanlı İzleri", Prizren: Kosova Basım Evi.
- SOFUOĞLU, Ebubekir, "1851-1912 Arası Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kosova'da Osmanlı İdaresi", İstanbul: Bilge Matbaacılık.
- SUROY, R. Altay, "Yugoslavya'da Türk Cemaati'nin Dini Meseleleri", Türk Dünyası-II, Yeni Türkiye Süreli Yayınları 97/16, 1997 Temmuz-Ağustos, s. 1829-1832,
- TAŞKIRAN, Cemalettin (2009), "Unuttuğumuz Vatan Rumeli", Ankara: Barış Platin Kitapevi, s. 61-75,
- TUNALIGİL, Cemali, "Yugoslavya Türkleri ve Bugünkü Konumları", Türk Dünyası-II, Yeni Türkiye Süreli Yayınları 97/16, 1997 Temmuz-Ağustos, s. 1826-1828,
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, "Prizren", İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, 2007, 34. Cilt, s. 349-351,
- VİRMİÇA, Raif (1999), "Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri1", Ankara: TC Kültür bakanlığı.
- VİRMİÇA, Raif (2001), "Menakıp – Hacı Mehmet Tahir Efendi", Prizren: Sprint Basımevi, s. 159-186,
- VİRMİÇA, Raif (1996), "Prizren Camileri", Prizren: TDB Yayınları.
- YETKİN, Suat K. (1974), "İslam Ülkelerinde Sanat", İstanbul s. 18.